

Okul Anketi Üzerine Bir Ön Çalışma

Doç. Dr. Giray BERBEROĞLU
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Ayşe BALCI
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Özet - Bu çalışmada orijinali Vorst (1989) tarafından geliştirilen Okul Anketi Türkçe'ye çevrilmiş ve ortaokul düzeyinde 172 kişilik bir öğrenci grubundan elde edilen yeri açıklayıcı (exploratory) ve doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi yöntemleri kullanarak analiz edilmiştir. Sonuçlar ölçeğin motivasyon, doyum ve kendine güven boyutlarındaki tutumları ölçtüğünü göstermektedir. Ancak bazı alt test puanları sosyal beğenirlik puanları ile anlamlı korelasyonlar vermektedir.

Summary - A Pilot Study on school Questionnaire. In this study School Questionnaire originally developed by Vorst (1989) was translated into Turkish and both exploratory and confirmatory factor analyses were carried out on a data obtained in the sample of 172 junior high school students. The results indicated that the scale measures attitudes of the students in the dimensions of motivation, satisfaction and self confidence. However, in some subscales social desirability was significantly correlated with the test scores.

Giriş

Son yıllarda eğitim alanında yapılan çalışmalar yalnızca Türkiye'de değil bütün dünyada bir okul krizinin yaşandığına işaret etmektedirler. Bu konudaki genel kanı ve bulgular okullardan mezun olan öğrencilerin daha öncekilere oranla temel bilgi ve beceri kazandırmada daha yetersiz bireğitim-öğretim sürecinden geçtikleri doğrultusunda yoğunlaşmaktadır (Applegate, 1981). Öğrenci devamsızlıkları, istihdam sorunları, zayıf motivasyon, disiplinsizlik, yaratıcı olmayan ve ağır işleyen bir süreç, okulların sorunlu birer kurum haline gelmelerinin göstergeleri olarak dikkati çekmektedir. Belli yaş sınırları içerisindeki öğrencilerin günlük hayatlarının büyük kısmını geçirdikleri okullarla ilgili sorunları belirlemek ve öğretimin niteliğini artırıcı çalışmalar yapmak giderek ve öğretimin niteliğini artırıcı çalışmalar yapmak giderek daha da önem kazanmaktadır.

1940 ve 1970 yılları arasında problemlili öğrenciler ve başarısızlık üzerine yapılan çalışmalarda, ilgi çekici olmayan dersler, öğrenci-öğretmen arasındaki zayıf ilişkiler ve öğrencilerin kendi aralarındaki sorunlara değinilmektedir. Daha sonraki yıllarda ise yine bu konuların incelendiği, ancak bu kez öğrencilerin algılarından yararlanma yoluna gidildiği gözlenmektedir (Applegate, 1981).

Okul ortamı üzerine yapılan çalışmalara

bakıldığında okul ve okuldan tatmin konularında fikir ve tutumların incelendiği yüz kadar ölçme aracının bulunduğu görülmüştür (Anderson, 1982; Chavez, 1984).

Okul kalitesi üzerine yapılan araştırmalarda da yine öğrenci başarısı ve okula karşı tutumlardan sıkça yararlanılmaktadır (Sosniak and Ethington, 1988). Ülkemizde de öğrencilerin çalışma alışkanlıklarını ve tutumlarını inceleyen araştırmalara rastlanmaktadır. Küçükahmet (1987) yaptığı bir çalışmada üniversite öğrencilerinin çalışma alışkanlıklarını ve tutumlarını incelemiştir. Okula karşı tutumların olumlu yönde geliştirilmesinin başarıyı etkileyen önemli bir faktör olduğu bilindiğinden, bu konuda yapılacak çalışmaların okulların niteliğini artırma çabalarının önemli bir parçasını oluşturacağını söylemek mümkündür.

Davranış bilimlerinde özellikle eğitim araştırmalarında "kişisel bilgi verme araçları" (self-report measures) geniş bir şekilde kullanılmaktadır (Drom and Rich, 1982). Son yıllarda uluslararası literatürde, özellikle program değerlendirme ve tam öğrenme üzerine yapılan çalışmalarda duygusal boyut ile ilgili değişkenlerin incelenmesine daha çok yer verilmektedir (Gable and Roberts, 1983). Bu çalışmalarda özellikle öğrenci algı ve tutumları üzerinde durulmaktadır.

Bu araştırmada Vorst (1989) tarafından geliştirilen "Okul Anketi"nin (School Questionnaire)

Türkçe'ye çevrilmesi ve araçla ilgili ilk geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmaktadır. Ölçeğin Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri çerçevesinde bilgi verici bir araç olarak kullanılabilceği düşünülmektedir.

Okul Anketi

Orjinali yedi dilde hazırlanmış olan Okul Anketi 9-16 yaş arası öğrencilerin, farklı kültürel ortamlarda eğitim ve öğretim sürecine yönelik fikir ve tutumlarını araştırmayı amaçlamaktadır. Araç, eğitim öğretim sürecinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılabilceği gibi, tutumları nisbeten olumsuz öğrencileri belirleyen bir tarama aracı olarak da kullanılabilir.

Bu açıardan bakıldığında hem program geliştirme ve değerlendirme sürecine hizmet edebilmekte, hem de psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarında önemli bir katkı sağlayabilecek nitelikte gözükmektedir.

Ölçek üç grup tutumu incelemektedir:

1- Motivasyon: Çalışmaya ve okul işlerine yönelik tutumlar: Sınıfta çalışmaya yönelim, sınıfta konsantrasyon ve ev ödevine yönelim.

2- Doyum: Okul hayatına karşı sosyal ve duygusal tutumlar: Okula yönelim sınıf arkadaşlarıyla ilişkiler ve öğretmenlerle ilişkiler.

3- Kendine Güven: Benlik sevgisi, öğrencilerin kendi potansiyellerine yönelik tutumları, ifade becerileri, çalışma becerileri ve sosyal beceriler.

Ölçekteki maddeler bu üç grup tutuma yönelik ifadeleri içermektedir. Her bir tutum boyutunda ise sırasıyla sınıfta çalışmaya yönelim (SÇ), sınıfta konsantrasyon (SK), ev-ödevi (EÖ), okula yönelim (OY), sınıf arkadaşlarıyla ilişkiler (AI), öğretmenlerle ilişkiler (Öİ), ifade becerileri (İB), çalışma becerileri (ÇB) ve sosyal beceriler (SB) ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu dokuz boyuta ilave olarak ölçek içerisinde sosyal beğenirliği ölçen sorular da bulunmaktadır. Bu bölümün amacı, tutum ölçeklerinde sıkça rastlanan sosyal normlara uygun cevap verme eğilimini kontrol etmektir. Ölçekteki boyutların açıklamaları kısaca aşağıda verilmiştir;

1- Sınıfta Çalışmaya Yönelim: Öğrencilerin, kendi kendilerini okul işlerine ne derecede adadıkları ve elinden gelenin en iyisini yapma konusundaki düşünceleri, okulda ele alınan konulara ilgileri vs. konularını kapsamaktadır.

2- Sınıfta Konsantrasyon: Öğreticilerin sınıfta anlatılanlara ve derslere ne derece konsantre oldukları üzerine düşünceleri kapsamaktadır.

3- Ev-Ödevi: Öğrencilerin, ev ödevlerine verdikleri önem, ev ödevlerini düzenli ve zamanında yapmaya ne derece yatkın oldukları konularını kapsamaktadır.

4- Okula Yönelim: Öğrencilerin, okula gitme ve genel olarak okula yönelik tutumları, okula gitmekten ne derece tatmin oldukları konusundaki görüşleri yansıtmaktadır.

5- Sınıf Arkadaşlarıyla İlişkiler: Öğrencilerin, arkadaşları tarafından sevilip sevilmediği, onlarla kolay ilişki kurup kuramadığı ve sınıfta kendini yalnız hissedip hissetmediği konusundaki düşünceleri kapsamaktadır.

6- Öğretmenlerle İlişkiler: Öğrencilerin, öğretmenleriyle ne derece verimli ve tatmin edici ilişkiler kurdukları konusunu kapsamaktadır.

7- İfade Becerileri: Öğrencileri, kendilerini kolay ve rahat bir şekilde ifade etme, anlaşılır ve açık konuşup yazabilme becerileri üzerine düşünceleri kapsamaktadır.

8- Başarma Becerileri: Öğrencilerin yazılı ve sözlü sınavlarda başarılı olup olmayacakları üzerine inançları, sınavlardaki başarılarına dönük benlik tasarımlarını kapsamaktadır.

9- Sosyal Beceriler: Öğrencilerin zor durumları kolayca çözümlenme becerisi üzerine düşünceleri kapsamaktadır.

10- Sosyal Beğeni: Öğrencilerin, sosyal beğenirlik doğrultusunda cevap verip vermedikleri konusunda bilgi toplamak için geliştirilmiş ifadeleri kapsamaktadır.

Ölçek 40 olumlu, 40 olumsuz olmak üzere 80 tutum cümlesinden oluşmuştur. Cevaplar; "doğru", "bilmiyorum" ve "doğru değil" seçeneklerini içermektedir. Ölçekteki boyutların herbirinde sekiz madde bulunmaktadır.

Çeviri Çalışmaları

Çeviri çalışması 1992 yılında ODTÜ Eğitim Bilimleri Bölümündeki iki akademisyen tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiş, daha sonra, iki ayrı çeviri bir araya getirilerek orijinal ifadede anlatılmaya çalışılan kapsamı en iyi yansıtan Türkçe cümle seçilmiş ve ölçeğin tümünde ifade birliği sağlanarak deneme formu elde edilmiştir. Bu form bir dil uzmanı tarafından yeniden çevirinin aslına bağlı olup olmadığı açısından gözden geçirilmiş ve gerekli değişiklikler yapılarak en son Türkçe forma ulaşılmıştır.

Yöntem

Ömeklem:

Bu ön çalışma için Okul Anketinin (OA) Türkçe versiyonu Orta Doğu Teknik Üniversitesi Geliştirme Vakfı Özel Ortaokulu'nda, hazırlık, 6. ve 7. sınıf düzeyinde 172 öğrenciye 1992 yılında uygulanmıştır. Uygulama, ölçek hakkında kısa bir açıklamadan sonra, sınıf ortamında yapılmıştır. Öğrenciler ölçeği yaklaşık 45 dakikada yanıtlamışlardır.

Verilerin Analizi:

Uygulama sonucunda elde edilen veriler ilk aşamada madde analizine sokulmuş ve her bir alt-testte yer alan soruların ait olduğu alt-test puanları ile olan korelasyon katsayıları incelenmiştir. Güvenirlik katsayısı Cronbach-alpha yöntemi kullanılarak elde edilmiştir.

Alt boyutlar bazında elde edilen puanların birbirle-

riyle ve sosyal beğenirlik alt-test puanlarıyla olan korelasyonlarına da bakılmıştır. Bu aşamada sosyal beğenirlik alt-test puanları ile korelasyon veren bölümler incelenmiştir.

Araştırmanın son aşamasında ise yine alt-test bazında elde edilen puanlar açıklayıcı (exploratory factor analyses) ve doğrulayıcı (confirmatory factor analyses) faktör analizi yöntemleri kullanılarak incelenmiştir (Bollen, 1989; Jöreskog ve Sörbom, 1988). Açıklayıcı faktör analizi yönteminde temel bileşenler faktör çözümlenmesi metodu kullanılmış, varimax ve oblimin yöntemine göre elde edilen döndürülmüş faktör matrisleri incelenmiştir ve sonuçlar birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi yönteminde ise LISREL 7 kullanılarak elde edilen verinin, motivasyon, doyum ve kendine güven boyutlarından oluşan üç faktörlü modele ne kadar uyum sağladığı uyum indeksi incelenerek araştırılmıştır (Berberoğlu, 1993). En çok olabilirlik kestiricilerinin incelendiği bu analiz sonuçları açıklayıcı faktör analizi yöntemlerinden elde edilen bilgilere destek sağlamak amacı ile kullanılmıştır. Faktör analizlerinde sosyal beğenirlik alt boyutu analize katılmamıştır. Analizler SPSSPC (Nurosis, 1986), PRELIS (Jöreskog ve Sörbom, 1988) ve LISREL (Jöreskog ve Sörbom, 1988) paket programları kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular

Tablo I' de, 80 maddelik ölçeğin motivasyon, doyum ve kendine güven alt-boyutlarındaki madde analizi sonuçları, güvenilirlik katsayıları ile birlikte özetlenmektedir.

Tablo I'de de görüldüğü gibi motivasyon, doyum ve kendine güven boyutları içerisindeki maddeler alt-

boyut puanları ile pozitif korelasyonlar vermektedir.

Alt-testler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo III'de gösterilmiştir.

Tablo I. Madde Analizi Özetleri

Alt-testler		\bar{X}	S	r	Güvenirlik
1. Sınıfta çalışmaya yönelim	(SÇ)	1.75	.10	.37	.68
2. Sınıfta konsantrasyon	(SK)	1.91	.09	.41	.72
3. Ev-ödevi	(EÖ)	1.97	.07	.41	.73
I. MOTİVASYON					
4. Okula yönelim	(OY)	1.48	.10	.36	.70
5. Sınıf arkadaşlarıyla ilişkiler	(Aİ)	1.42	.04	.48	.77
6. Öğretmenlerle ilişkiler	(Öİ)	1.75	.11	.32	.63
II. DOYUM					
7. İfade becerileri	(İB)	1.65	.03	.47	.79
8. Çalışma becerileri	(ÇB)	1.89	.15	.28	.58
9. Sosyal becerileri	(SB)	1.73	.10	.35	.65
III. KENDİNE GÜVEN					
		1.76	.09	.37	.83

Tablodan da görüldüğü gibi bazı alt-testlerin sosyal beğenirlik puanları ile olan korelasyonları anlamlıdır. Ev ödevi, öğretmenlerle ilişkiler, sınıfta konsantrasyon, sınıfta çalışmaya yönelim boyutlarında sosyal beğenirlik önemli ölçüde rol oynamış

Tablo II. Alt-Testler Arasındaki Korelasyonlar

Alt-testler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. (SÇ)	1.00								
2. (SK)	.63**	1.00							
3. (EÖ)	.66**	.59**	1.00						
4. (OY)	.49**	.42**	.45**	1.00					
5. (Aİ)	.08	.14	.17	.32**	1.00				
6. (Öİ)	.37**	.44**	.34**	.47**	.22**	1.00			
7. (İB)	.29**	.35**	.29**	.35**	.26**	.26**	1.00		
8. (ÇB)	.21*	.24*	.18	.30**	.20*	.26**	.49**	1.00	
9. (SB)	.07	.05	.07	.28**	.24*	.19	.54**	.44**	1.00
10. Sosyal beg.	.34**	.31**	.34**	.18	-.03	.38**	.08	.04	-.15

* p < .01

** p < .001

Tablo III. Varimax ve Oblimin Rotasyonları Sonucunda Elde Edilen Alt-Faktör Yükleri ve Commuality Değerleri

Alt-testler	1. Faktör Varimax/obl	2. Faktör Varimax/Obl	3. Faktör Varimax/Obl	Com
Sınıfta çalışmaya yönelim	.81/.82	.09/.21	.15/.41	.68
Sınıfta konsantrasyon	.76/.78	.12/.24	.17/.24	.62
Ev-Ödevi	.75/.77	.09/.21	.18/.42	.60
İfade becerileri	.27/.32	.77/.80	.11/.44	.67
Sosyal beceriler	-.06/.01	.70/.71	.21/.41	.39
Çalışma becerileri	.15/.21	.58/.62	.20/.42	.54
Okula yönelim	.43/.53	.21/.38	.64/.77	.64
Öğretmenlerle ilişkiler	.39/.47	.16/.29	.44/.56	.21
Sınıf arkadaşlarıyla ilişkiler	.05/.12	.25/.33	.38/.44	.38

gözükmektedir.

Açıklayıcı faktör analizinde varimax ve oblimin rotasyonuna göre elde edilen faktör yükleri Tablo III'de gösterilmiştir.

Tablodan da görüldüğü gibi varimax ve oblimin rotasyonlarına elde edilen faktör yükleri arasında büyük oranda benzerlik vardır. Faktör analizi, motivasyon boyutundaki sınıfta çalışmaya yönelim, sınıfta konsantrasyon ve ev-ödevi alt-testlerini; doyum boyutundaki okula yönelim, sınıf arkadaşlarıyla ilişkiler ve öğretmenlerle ilişkiler alt-testlerini ve kendine güven boyutundaki ifade becerileri, çalışma becerileri ve sosyal beceriler alt-testlerini üç ana grup halinde ayırmıştır. Bu analizlerde ilk üç faktörle açıklanan varyans yüzdeleri sırasıyla 35.4, 12.7 ve 3.7 olarak bu-

lunmuştur. Bu sonuçlar puanların üç farklı boyutlu bir niteliği yansıttığını göstermektedir.

Açıklayıcı faktör analizi yöntemlerinin ortaya koyduğu bu yapı doğrulayıcı faktör analizi yöntemi (confirmatory factor analysis) ile tekrar incelenmiş ve verinin motivasyon, doyum ve kendine güven boyutlarından oluşan üç faktörlü modele olan uyumuna bakılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen en çok olabilirlik ölçüleri, bu ölçülerin t değerleri ve düzeltme indeksleri Tablo IV'de verilmiştir.

Tabloda da görüldüğü gibi, en çok olabilirlik ölçüleri tanımlandıkları boyutlarda anlamlı değerler vermektedirler ($t > 2.00$). Ayrıca düzeltme indeksleri yakından incelendiğinde, sosyal beceriler hariç, diğer alt-boyutların tanımlandıkları boyutlar dışındaki

Tablo IV. LISREL ile Elde Edilen En-Çok Olabilirlik Ölçüleri, t Değerleri ve Düzeltme İndeksleri

Alt-testler	eok	di	t	eok	di	t	eok	di	t
1. (SC)	.82	.00	12.05	.00	.34	.00	.00	.26	.00
2. (SK)	.77	.00	11.01	.00	.70	.00	.00	.86	.00
3. (EÖ)	.80	.00	11.49	.00	.05	.00	.00	.13	.00
4. (OY)	.00	.13	.00	.79	.00	10.11	.00	.31	.00
5. (Öİ)	.00	1.68	.00	.62	.00	7.91	.00	.42	.00
6. (AI)	.00	5.59	.00	.40	.00	4.44	.00	4.25	.00
7. (İB)	.00	6.98	.00	.00	.94	.00	.80	.00	10.28
8. (SB)	.00	11.35	.00	.00	3.34	.00	.66	.00	8.43
9. (ÇB)	.00	.20	.00	.00	.64	.00	.65	.00	8.18

eok: en çok olabilirlik katsayısı

di: düzeltme indeksleri

yüklenmelerinde göze çarpan büyük bir değere rastlanmamaktadır. LISREL analizinde en az .90'lık uyum indeksi tanımlanan modelin veriye uyduğunu göstermektedir (Bollen, 1989). Bu çalışmada, tanımlanan üç boyutlu model veriye uyum sağlamış gözükmektedir, çünkü uyum indeksi .92 olarak bulunmuştur. Düzeltme indeksleri yakından incelendiğinde, sosyal beceriler boyutunun 1. boyutta da (motivasyon) yüklendiğini göstermektedir. Sosyal beceriler hem motivasyon hem de doyum boyutlarında tanımlanarak LISREL programı tekrar çalıştırıldığında uyum indeksinin .94'e yükseldiği, modelin veriye daha çok uyum sağladığı gözlenmiştir. Ancak ilk tanımlanan model de oldukça tatminkar sonuçlar vermektedir. Sosyal beceriler boyutunda ölçülen niteliğin motivasyonla yakından ilişkisi olduğu düşünüldüğünde tanımlanan ikinci modelin de anlamlı bir yapıyı yansıttığı söylenebilir.

Doğrulamalı faktör analizi sonuçları varimax ve oblimin rotasyonları sonucu ile elde edilen faktör yapısını destekler niteliktedir.

Sonuç ve Yorum

Okul Anketi ile ilgili olarak 172 kişilik bir öğrenci grubundan elde edilen sonuçlar ölçeğin genel olarak çok boyutlu bir değişkeni güvenilir ve geçerli bir şekilde ölçtüğünü gösterir niteliktedir.

Ölçekten elde edilen Cronbach-alpha katsayıları ve faktör analizi sonuçları bu iddiayı doğrular niteliktedir. Ancak ölçek, sosyal beğenirlik açısından incelendiğinde sınıf çalışmalarına yönelim, sınıfta konsantrasyon, öğretmenlerle ilişkiler ve ev-ödevi alt boyutlarında öğrencilerin sosyal normlara yönelik cevaplar verdikleri gözlenmiştir. Bu sonuçlar araştırmanın orijinal versiyonundan elde edilen bulgularla paralel niteliktedir (Vorst, 1989). Türk öğrencilerinde sosyal beğenirliğin ölçümlere istenmeyen bir değişken olarak karışabileceği daha önce bu alanda yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Martin ve Berberoğlu, 1991).

Ölçeğin karar vermek amacı ile kullanıldığı durumlarda sosyal beğenirliğin etkili olduğu boyutlarla ilgili yorumlarda dikkatli davranılması gerekmektedir. Ölçeğe dayalı yapılacak analizlerde sosyal beğenirlik ile korelasyon veren boyutlarda istatistiksel kontrolün sağlanması gerekli görünmektedir. Ölçek bu haliyle öğrencilerin okula yönelik tutumları hakkında motivasyon, doyum ve kendine güven boyutlarında bilgi verir niteliktedir. Ölçek üzerinde çalışmalar araştırmacılar tarafından daha büyük gruplarda halen yürütülmektedir.

Kaynakça

Anderson, C. S. (1982). The search for school climate: A review of the research. *Review of Educational Research*, 52, 368-420.

Applegate, J.H. (1981). Perceived problems of secondary school students. *Journal of Educational Research*, 75, 49-55.

Berberoğlu, G. (1993). Kimyaya yönelik tutumlarla ilişkin çok boyutlu bir ölçeğin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 17., 87. 29-36.

Bollen, K.A. (1989). *Structural equations with latent variables*. New York. Wiley.

Chavez, R.C. (1984) The use of high-inference measures to study classroom climates: A review. *Review of Educational Research*, 54, 237-261.

Darom, E., Rich Y. (1983). A Measure for pupils inconsistency of response to a self-report instrument of attitudes toward school. *Journal of Experimental Education*, 51, 160-164.

Gable, R.K., Roberts A.D. (1983). An instrument to measure attitude toward school subjects. *Educational and Psychological Measurement*, 43, 289-293.

Jöreskog, K.G., Sörbom D. (1988). LISREL 7: A guide to the program and applications. Chicago SPSS Inc.

Jöreskog, K.G., Sörbom D. (1988). PRELIS: A program for multivariate data screening and data summarization: Preprocessor for LISREL. Scientific Software Inc.

Küçükahmet, L. (1987). Öğrencilerin çalışma alışkanlıkları ve tutumları: Üniversite üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Martin, R.M., Berberoğlu G. (1991). Initial efforts in construct validation for the Turkish Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. (Editor: Bruce Thompson) *Advances in educational research: Substantive findings, methodological developments*. Greenwich, JAI Press Inc.

Norusis, M.J. (1986). *Advance statistics: SPSS/PC+*. Chicago: SPSS Inc.

Sosniak, L.A., Ethington C.A (1988). School quality and high school seniors, attitudes toward academic coursework. *Journal of Educational Research*, 83, 113-119.

Vorst, H.C.M. (1989). European project on educational attitudes: Three components of educational attitudes in four countries and two educational levels. Amsterdam: Psycho Service Interope.